

Економіка України. – 1995. – № 2. – С. 24–31. 5. Поручник А.М., Антонюк Л.Л. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні. – К., 2000. 6. Радзиевская Л.Ф., Волощенко С.И. Уроки рискованого бізнесу: обзорная информация. – К., 1992. – Вып. 1. – 27 с. 7. Рузавина Е., Шеховцева Н. Венчурный капитал и инновации // Рос. экон. журн. – 1992. – № 7. – С. 100–108.

УДК 332.14

А.М. Тибінь

Тернопільська академія народного господарства

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В РЕГІОНІ (на прикладі Тернопільської області)

© Тибінь А. М., 2001

Розглянуто функції підприємництва, аналізуються його тенденції у Тернопільській області, охарактеризовано регіональні умови розвитку підприємництва, названо головні напрями регіональної політики з підтримки малого та середнього бізнесу в регіоні, а також визначено завдання регіональних органів управління щодо розвитку підприємництва.

In the article the functions of business are considered, its tendencies in Ternopil region are analyzed. The regional conditions of business development are characterized, basic trends of regional policy on small and middle-sized business in the region are determined. The tasks of the regional administration bodies on business development are regarded.

Світовий досвід і практика господарювання доводять, що підприємство є найпрогресивнішою системою ведення господарської діяльності. Функції підприємства різноманітні.

По-перше, це – гнучка форма організації виробництва, яка оперативно реагує на потреби ринку, найновіші досягнення науково-технічного прогресу, сприяє своєчасним структурним зрушенням в економіці.

По-друге, підприємство відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні конкурентного середовища. Воно допомагає утвердженню конкурентних відносин, і є антимонопольним за своєю природою.

По-третє, підприємство робить вагомий внесок у вирішення проблеми зайнятості. Ця функція проявляється у здатності підприємства створювати нові робочі місця і поглинати надлишкову робочу силу під час циклічних спадів та структурних зрушень економіки. У розвинутих країнах на мале підприємство припадає в середньому 50 % всіх зайнятих та до 70–80 % нових робочих місць.

По-четверте, підприємство відіграє значну роль у пом'якшенні соціальної напруги і демократизації ринкових відносин, бо саме воно є фундаментальною основою формування

середнього класу. Отже, воно виконує функцію послаблення притаманної ринковій економіці тенденції до соціальної диференціації та сприяє розширенню соціальної бази реформ, що здійснюються на певному етапі.

У Тернопільській області станом на 1 січня 1999 року зареєстровано 3732 малі підприємства, 1978 господарських товариств, 188 кооперативів, 259 спільних підприємств із суб'єктами господарювання іноземних держав. Зауважимо, що підприємницькі структури найінтенсивніше утворюють у м.Тернополі – 59,6 % до загальної кількості зареєстрованих структур в області; у Тернопільському районі – 8,4 %, Борщівському – 3,5 %, Чортківському – 3,2 %.

Із загальної кількості зареєстрованих в області працювало 2300 суб'єктів малого і середнього бізнесу, зокрема 1350 малих підприємств, 76 кооперативів, 790 господарських товариств та 112 спільних підприємств із суб'єктами господарювання іноземних держав. Однак це лише 38 % від усіх зареєстрованих структур малого та середнього бізнесу. Діапазон коливання в окремих районах області досить великий і має тенденцію до зменшення кількості діючих суб'єктів підприємництва. Так, у Підгаєцькому, Бучацькому, Тернопільському, Монастириському районах діє від 55 до 75 % зареєстрованих малих та середніх підприємств, а в Козівському, Заліщицькому районах та м.Тернополі – лише 30–32 %. За 1998 рік підприємницькими структурами вироблено продукції та надано послуг на суму понад 186 млн. гривень, що становить близько 10 % валового суспільного продукту області.

Все це свідчить про те, що мале та середнє підприємництво в області займає поки що незначне місце. Тенденції формування і розвитку малого підприємництва характеризує такий показник, як кількість зайнятих. У 1998 році у структурах малого та середнього бізнесу області працювало 17,8 тис.чол. Крім того, в області налічується понад 15 тисяч громадян-підприємців та майже 2,5 тис. чол., зайнятих у фермерських господарствах. Отже, загальна кількість працівників у малому підприємстві становила понад 35 тис.чол., що складає 7,1 % від зайнятого населення області.

Однією із складових становлення та розвитку підприємництва в області є активізація інвестиційної діяльності, збільшення обсягів іноземних інвестицій та ефективне їх використання. За останні роки в економіку області залучено іноземних інвестицій на суму 31,4 млн. дол. США, зокрема за 1998 рік – 27 інвестицій на суму 10,8 млн.дол.США. Основними формами залучення іноземних інвестицій в економіку області є створення спільних підприємств за участю іноземного капіталу, підприємств із 100 % іноземним капіталом та у формі договору про спільну інвестиційну діяльність без створення юридичної особи.

Значна увага в області приділяється розвитку ринкової інфраструктури, яка великою мірою створює сприятливі умови для функціонування і розвитку малого підприємництва. Станом на 1 січня 1999 року в області зареєстровано 9 бірж,зокрема: товарних та товарно-сировинних – 3, універсальних – 1, нерухомості – 2, агропромислових – 2, а також відділення Української фондової біржі; діє 13 комерційних банків, 2 інвестиційні фонди та 4 торговці цінними паперами, 4 довірчі товариства, 15 кредитних спілок і 13 аудиторських фірм. В області діє 13 страхових компаній, з яких 5 самостійних. Більшість страхових компаній здійснюють страхування за ризиковими видами, зокрема страхування підприємницького ризику. За кількістю страхових компаній Тернопільщина займає провідне місце у західному регіоні України. Це створює добрі передумови стимуляції коштів з подальшим їх інвестуванням в економіку області.

Сьогодні сектор малого та середнього підприємництва ще не відіграє суттєвої ролі в економіці області. Функціонування малого бізнесу, який є носієм ринкових відносин, потребує нині відповідної підтримки як з боку держави, так і органів місцевої влади, інакше це призведе до згорання малого підприємництва, головним чином за рахунок переходу підприємств у тіньову економіку.

Як засвідчує аналіз, розвиток малого та середнього бізнесу залежить від багатьох факторів, серед яких найважливішу роль відіграють регіональні умови, зокрема, економічний потенціал, наявність ресурсів, господарська структура, рівень підготовки кадрів, ставлення місцевих органів влади та населення до підприємництва, стан ринкової інфраструктури, інформаційне забезпечення, традиції та психологія населення регіону. Розробляючи та впроваджуючи систему регіонального управління, здійснюючи ефективну територіальну політику щодо розвитку підприємництва, необхідно враховувати особливості кожного регіону і вплив відповідних факторів.

Аналіз стану та проблем розвитку підприємництва в Україні свідчить про те, що подальший розвиток ситуації без активного науково обґрунтованого втручання держави може призвести до згорання (в основному через подальшу тінізацію) цього сектора економіки з відповідним загостренням економічних проблем та посиленням соціальної напруги.

Тіньова економіка функціонує за своїми правилами і за відповідних правових умов є готовою до стрімкого зростання. Економічні проблеми в Україні викликані особливою політичною ситуацією, потужним впливом радянської ментальності та невідповідності державної політики. Протягом всього періоду реформування економіки політична верхівка України опікувалася переважно створенням інституційного середовища для нової держави та її “макроекономічною політикою”, а незначні зміни сприяли лише модифікації старої системи. Політичне керівництво України випустило з поля зору розвиток підприємництва і опікується в основному державним сектором, не звертаючи належної уваги на потреби малого та середнього бізнесу, внаслідок чого сектор дрібного підприємництва в Україні перебуває на початковому етапі свого розвитку і характеризується високим ступенем неефективності. Водночас українські підприємства потерпають від надмірного податкового пресу та впливу складної системи нормативних актів.

В Україні необхідні великі витрати як грошей, так і часу на відкриття своєї справи; існують труднощі із вступом у права власника та їх ненадійність, великі витрати на ведення та обмеження на ведення господарської діяльності; складний процес закриття підприємства. Всі ці перешкоди стали першопричиною появи і розвитку тіньової економіки, послабили довіру підприємців до уряду.

Отже, ситуація, що склалася в Україні, вимагає реалізації дієвої державної політики підтримки малого та середнього підприємництва, створення відповідних правових, економічних та організаційних умов, які сприяли б подальшому збільшенню кількості його суб'єктів, зростанню їх значення і ролі у національній економіці. Вирішення проблем нормального функціонування підприємництва в Україні, створення відповідного середовища для його розвитку потребують докорінної перебудови державної політики щодо підтримки малих та середніх підприємств. Завдання полягає у тому, щоб суттєво розширити його роль і місце в економічному процесі; забезпечити протягом найближчих років у структурах цього сектора зайнятості на рівні 25–30 % дієздатного населення та виробництва до 25 % валового внутрішнього продукту. Формування державної політики щодо підтримки

малого підприємництва, визначення шляхів її реалізації повинно стати не лише об'єктивною необхідністю переходу до ринку, а й невід'ємною частиною загальнодержавної доктрини соціально-економічних перетворень в Україні. Це забезпечить умови формування середнього класу суспільства, який є основою ринкових перетворень та гарантом їх незворотності.

Однією з важливих передумов розвитку підприємництва в Україні є подальша демократизація суспільства та паралельне існування різноманітних форм власності, подолання недоторканості принципу підпорядкування нижчих економічних структур вищим, формування повноцінного конкурентного ринку, забезпечення законних прав господарств.

Регіональна політика підтримки розвитку малого та середнього підприємництва є частиною соціальної й економічної політики України. Вона визначає основні напрямки та форми адміністративно-правового і організаційно-економічного впливу з боку місцевих державних адміністрацій на ці процеси, на основі інтересів і пріоритетів регіонального розвитку.

Регіональна політика сприяння розвитку підприємництва повинна набути такого спрямування:

- збільшення обсягу виробництва і реалізації продукції та послуг внаслідок діяльності суб'єктів малого підприємництва, створення нових робочих місць і скорочення безробіття;

- залучення суб'єктів малого підприємництва до вирішення соціально-економічних проблем регіону, створення конкурентного ринкового середовища;

- удосконалення галузевої структури малих підприємств, пошук оптимальних регіональних форм взаємодії і співробітництва великих і малих підприємств;

- розвиток мережі фінансово-кредитних установ, інвестиційних та інноваційних фондів, страхових організацій;

- удосконалення механізмів оподаткування, кредитування та страхування малого підприємництва;

- забезпечення умов для розвитку перспективних форм фінансування малого підприємництва (лізинг, факторинг тощо);

- розробка та впровадження механізму стимулювання комерційних банків, які б надавали пільгові кредити малим підприємствам, що діють у пріоритетних напрямках;

- сприяння максимальній самореалізації громадян у підприємницькій діяльності, формування середнього класу – соціального прошарку власників і підприємців.

Мале та середнє підприємництво повинно стати базою для формування раціональної структури місцевого господарювання з урахуванням особливостей розвитку регіону (соціально-політичні умови, темпи ринкових перетворень тощо). Для цього регіональні органи управління зобов'язані:

- визначити пріоритетні напрямки розвитку малого підприємництва на місцях, розробити необхідні заходи розвитку малих підприємств і вишукати відповідні ресурси з місцевих джерел для їх впровадження;

– сприяти розвиткові виробничої бази малого бізнесу, організації матеріально-технічного забезпечення (оренда виробничих і нежитлових приміщень, передача законсервованих і недобудованих об'єктів, невикористовуваного устаткування, виділення земельних ділянок);

– змінити (повернути) довіру до влади, що передбачає ефективний захист заощаджень, капіталів, а також самого інституту приватної власності;

– формувати нове ставлення до представників вітчизняного малого підприємництва, а також до українських підприємців, які проживають за кордоном, на засадах ефективної програми репатріації капіталів і перетворення їх в інвестиційний ресурс України;

– забезпечити виконання регіональних програм розвитку малого підприємництва,

– визначити ступінь участі регіону у державних та міжрегіональних програмах розвитку підприємництва.

Для того, щоб досягти економічного зростання, уряд України повинен відмовитися від звичної йому ролі власника і безпосереднього учасника економічної діяльності, натомість визначивши собі інше завдання – надання підтримки ринковим відносинам шляхом створення системи законів та нормативної бази. Це дасть змогу малим та середнім підприємствам стати основою загального зростання економіки держави, створити нові робочі місця, забезпечити отримання прибутку, створити широку базу оподаткування і цим надати урядові суттєву допомогу у формуванні державного бюджету, у фінансуванні охорони здоров'я, освіти, захисту довкілля.

УДК 339.1 87.6

В.М. Хобта, В.А. Гайдук

Донецький державний технічний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ЛІЗИНГУ І СПЕЦИФІКА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

© Хобта В.М., Гайдук В.А., 2001

Розроблено характеристику лізингу, розкрито закономірності та особливості його здійснення, показано переваги лізингу в створенні сприятливих умов суб'єктам господарювання. Застосування виконаних розробок створює передумови для активізації використання лізингу в Україні.

In the article the characteristic of leasing is designed, feature of its implementation are uncovered, the advantages of leasing in creation of favorable conditions to the subjects of managing are rotined. Use of executed elaboration's creates the preconditions for activization of use of leasing in Ukraine.

Лізинг є невід'ємним елементом господарських відносин у державах із розвинутою ринковою економікою. На його частку припадає значна частина інвестицій: у Великобританії – 38,0 %, Швеції – 28,0 %, Німеччині – 19,3 %. Для України цей вид діяльності є порівняно новим і розвивається повільно. Обсяг лізингових операцій в Україні становить менше ніж 3 % обсягу інвестицій. Активізація лізингової діяльності вимагає створення